

RODRIC BRAITHWAITE

URSS
ÎN AFGANISTAN
(1979-1989)

Traducere din limba engleză de Gabriel Stoian

Prefață de Petre Otu

CORINT
ISTORIE

După satisfacerea serviciului militar la Viena, RODRIC BRAITHWAITE (n. 1932) a studiat limba rusă la Cambridge (1952-1955) și la Oxford (1972-1975). A lucrat în cadrul Ministerului de Externe britanic din 1955 până în 1992, având funcții în Jakarta, Varșovia, Roma, Bruxelles și Washington. A fost detașat la Moscova (1963-1966), iar mai apoi a devenit ambasador (1988-1992). Ulterior a fost, între altele, consilierul pe probleme de politică externă al prim-ministrului britanic John Major și consilier al Deutsche Bank. A publicat lucrări precum *Moscova 1941*, Editura Corint, 2015 și *Across the Moscow River*, 2002.

Redactare: Florin Sia și Elena Bițu

Tehnoredactare computerizată: Mihaela Ciufu

Design copertă: Dan Mihalache

Ilustrație copertă: Soldați sovietici relaxându-se pe vehiculul lor blindat.

Rodric Braithwaite, *AFGANTSY: The Russians in Afghanistan 1979-1989*

Copyright © Rodric Braithwaite, 2011, 2012

All rights reserved.

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin
GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

ISBN 978-606-8723-65-5

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BRAITHWAITE, RODRIC

URSS în Afganistan (1979-1989) / Rodric Braithwaite ;

trad.: Gabriel Stoian; pref.: Petre Otu. - București : Corint Books, 2015

Conține bibliografie

ISBN 978-606-8723-65-5

I. Stoian, Gabriel (trad.)

II. Otu, Petre (pref.)

94(47:581)”1979/1989”

Prefață

De peste două secole, Afganistanul, „Elveția Asiei”, după cum îl denumea René Dollot, un fost ministru al Franței la Kabul în anii '30 ai veacului trecut, reprezintă un punct fierbinte al mapamondului. Stat pur continental, cu relief predominant muntos și numeroase bogății ale subsolului, puțin sau deloc exploatare, așezat la o întretăiere de drumuri comerciale și căi de comunicație, având prin aceasta o valoare strategică deosebită, Afganistanul a fost o piesă importantă în jocul mondial de putere.

Multă vreme, imperiile britanic și rus și-au disputat controlul acestei regiuni, fiind prea bine cunoscut „marele joc” dintre ele de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Compromisul intervenit între cele două mari puteri în primul deceniu al veacului trecut a permis constituirea Triplei Înțelegeri, Marea Britanie și Rusia luptând împreună, alături de Franța, în anii 1914-1918, împotriva Triplei Alianțe, formată din Germania și Austro-Ungaria.

La sfârșitul primei conflagrații mondiale, în urma celui de-al treilea război anglo-afgan, Marea Britanie a recunoscut independența Afganistanului, care, în perioada următoare, a intrat din ce în ce mai mult sub influență sovietică. În anii Războiului Rece, statul afgan a fost prins în logica disputei bipolare dintre

marii învingători ai celei de-a doua conflagrații mondiale – Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii.

Un complex de factori interni (disputele politice, profesionale și tribale) și externi (revoluția islamică din Iran) a determinat intervenția armată sovietică în Afganistan (în decembrie 1979), urmată de un lung și sângeros război, desfășurat pe parcursul a aproape un deceniu. Acestui episod belic îi este consacrată lucrarea de față, aparținându-i diplomatului britanic Rodric Braithwaite, cunoscut cititorului român printr-o cercetare minuțioasă a bătăliei pentru capitala sovietică din anul 1941, dintre armatele germane și sovietice*.

Ambasador al țării sale la Moscova (1988-1992), Rodric Braithwaite a fost martor la destrămarea Uniunii Sovietice și la sfârșitul Războiului Rece și a putut evalua din interior impactul conflictului din Afganistan asupra unui asemenea deznoadăământ, care a reconfigurat din temelii sistemul internațional. Ulterior a lărgit aria investigațiilor documentare, inclusiv prin apelul la mărturiile unor participanți la acest conflict. A rezultat o lucrare densă, remarcabilă prin profunzimea analizelor, prin acuratețea concluziilor și prin stilul atrăgător și accesibil atât specialiștilor, cât și cititorilor obișnuiți.

În aceste pagini introductive, vom face doar unele considerații pe marginea vastei problematici abordate în lucrare. Subliniem, dintru început, multitudinea planurilor de analiză la care recurge autorul. Astfel, el investighează aspecte precum: contextul internațional al implicării URSS în Afganistanul vecin, aflat de câteva decenii în orbita sa; disputele dintre liderii de la Kremlin și ezitățile lor de a recurge la o soluție armată; reacțiile comunității internaționale față de acest act de forță; slăbiciunile

* Rodric Braithwaite, *Moscova 1941. Sfârșitul Blitzkriegului*, Editura Corint, 2015.

organizării militare sovietice etc. Deși s-a acreditat ideea că prin invadarea Afganistanului, Uniunea Sovietică a urmărit ajungerea la Oceanul Indian, autorul nu o împărtășește, fiind privilegiată opinia că Moscova a urmărit, între altele, securizarea frontierelor sale sudice, în contextul revoluției islamice din Iran. Nici așa-numita „capcană” întinsă de SUA nu este abordată pe larg, deși este menționată în lucrare.

Rodric Braithwaite arată, de asemenea, caracterul atipic al conflictului dintre sovietici și afgani, faptul că acesta a fost unul de gherilă, în care superioritatea militară a invadatorului a fost anihilată de metodele tactice ale adversarilor. Forțele sovietice nu erau pregătite pentru războiul asimetric în care au fost implicate; din acest punct de vedere, au fost ignorate experiențele avute în Indochina de francezi și americani. Armata sovietică era pregătită pentru un război clasic, mai ales în Europa, considerată teatrul de confruntare principal dintre cele două blocuri militare – NATO și Pactul de la Varșovia.

Autorul trece dincolo de planul principiilor, al strategiilor și tacticilor de ordin politic și militar și investighează comportamentul și atitudinea combatanților, ale celor implicați direct în confruntările armate. Este prezentată, în pagini greu digerabile, fața hidoasă a războiului, faptul că oricând și oriunde în lume el aduce suferință, distrugeri, moarte. Citând unul dintre combatanți, diplomatul britanic ajunge la concluzia că toate războaiele dau naștere unei „epidemii de amoralitate”.

De mare interes sunt și reacțiile în societatea sovietică față de acest război devenit din ce în ce mai nepopular. „Mișcarea mamelor”, una dintre puținele acțiuni civice din fosta Uniune Sovietică, este ilustrativă în ce privește lipsa de suport pentru război în rândul cetățenilor. Desigur, dat fiind caracterul dictatorial al regimului sovietic, contestarea nu a avut amploarea

cele din SUA față de războiul din Vietnam, dar a fost una dintre cele mai importante cauze ale eșecului „aventurii afgane” decise de Kremlin.

Legat de acest aspect, trebuie să aducem în discuție și consecințele războiului asupra statului sovietic pornind de la cele subliniate de Henry Kissinger. Moscova a interpretat lecțiile Vietnamului în favoarea sa, apreciind că raportul de forțe îi permite să se extindă. Prin urmare, a căutat să facă acest lucru în mai multe regiuni – Yemen, Angola, Etiopia și, evident, Afganistan. Dar realitățile geopolitice au fost mai puternice, iar supraextinderea imperiului sovietic nu a produs un catharsis, ca în America după episodul vietnamez, ci a determinat dezintegrarea lui.*

Autorul concluzionează că războiul din Afganistan a contribuit din plin la colapsul Uniunii Sovietice, deși, strict tehnic, sub raportul forțelor folosite (620 000 de oameni), al pierderilor suferite (15 051 de militari), al resurselor materiale și financiare alocate, efortul depus nu a fost foarte mare. Dar el a evidențiat toate tarele regimului sovietic, care a sucombat pe fondul unor evoluții interne și externe foarte complexe.**

Invadarea Afganistanului – socotită, în hotărârea din 12 decembrie 1979 a conducerii sovietice, trimiterea în regiune a unui „contingent militar limitat” – a generat o puternică reacție

* Henry Kissinger, *Diplomația*, traducere de Mircea Ștefancu și Radu Paraschivescu, Editura ALL, București, 2007, p. 610.

** În literatura de specialitate există și teza că războiul din Afganistan a amânat dezintegrarea URSS cu 10-12 ani, întrucât a permis găsirea unui inamic extern, întărind astfel coeziunea internă față de acțiunile americane la flancul său sudic (Cf. Didier Chaudet, Florent Parmentier, Benoît Pélopidas, *Imperiul în oglindă. Strategii de mare putere în Statele Unite și în Rusia*, traducere din franceză de Gabriela Șiclovan, Editura Cartier, București, Chișinău, 2008, p. 274.

internațională. Invadarea a fost condamnată de multe țări, inclusiv din lumea a treia, ONU a adoptat o rezoluție în acest sens, iar unele țări au boicotat Jocurile Olimpice de la Moscova din anul 1980. Doar unele state socialiste (Bulgaria, Cehoslovacia, Cuba, Republica Democrată Germană, Mongolia, Laos și Vietnam) i-au trimis Kremlinului telegrame de felicitare.

Conducerea politică a României din acea perioadă nu a aprobat acțiunea sovietică și a condamnat-o deschis, fără ca amploarea contestării să aibă dimensiunile celei din august 1968, când sovieticii și o parte dintre aliați au intrat în Cehoslovacia.*

Rodric Braithwaite îi numește în cartea sa și pe români printre participanții la acțiunea militară din Afganistan. Evident, nu este vorba despre cetățeni ai statului român, ci de etnici români din RSS Moldova, republică unională aflată în componența URSS. Potrivit unor cercetări ale istoricilor de la Chișinău, numărul participanților din estul Prutului la acțiunile militare din Afganistan s-a ridicat la 12 500 de militari, dintre care 301 și-au pierdut viața, 4 au fost dați dispăruți, iar 700 au rămas invalizi.** Desigur, ei s-au confruntat cu problemele comune tuturor combatanților, atât pe timpul confruntărilor, dar mai ales după încetarea lor, în condițiile destrămării Uniunii Sovietice.

Martin McCauley, un cunoscut istoric al confruntării bipolare, aprecia că invadarea Afganistanului a reprezentat „cea mai mare greșală pe care Moscova a făcut-o în politica externă în

* Detalii în Vasile Buga, *România și criza afgană*, în *România. Supraviețuire și afirmare prin diplomatie în anii Războiului Rece. Comunicări, studii și articole*, volumul 3, coordonat de ambasadorul Nicolae Ecobescu, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2013, pp. 351-370.

** Ion Xenofontov, *Războiul din Afganistan (1979-1989). În memoria participanților din Republica Moldova. Realitate istorică și imaginar social*, Editura Lumen, Iași, 2010, pp. 13-14.

timpul întregii epoci sovietice”*. Această gravă eroare a Kremlinului este analizată în profunzime de Rodric Braithwaite, iar lucrarea sa reprezintă o lectură utilă, obligatorie putem spune, pentru înțelegerea etapei finale a confruntării bipolare, a Războiului Rece, încheiat precum se știe la începutul ultimului deceniu al secolului XX, secol care reprezintă perioada cea mai violentă din întreaga istorie a omenirii.

PETRE OTU

* Martin McCauley, *Rusia, America și Războiul Rece*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 34.

În timp ce se afla pe patul de moarte, cu fermitatea ei obișnuită, Jill mi-a spus că nu trebuia nici măcar să mă gândesc să o urmez decât după ce voi termina această carte. De aceea, o dedic spiritului ei plin de generozitate și curaj.

Nota autorului

Afganeț (plural *Afganți*): locuitor al Afganistanului; vânt cald dinspre nord-vest, încărcat de nisip; veteran din războiul sovieto-afgan.

Soldații au fost trimiși în Afganistan în 1979 de către guvernul sovietic, însă acesta nu făcea decât să urmeze tradiția stabilită de regimul țarist care l-a precedat pe cel comunist. Politicile de expansiune erau stabilite și coordonate de la Moscova, capitala Rusiei. Majoritatea celor care au luptat în Afganistan au fost ruși. M-am străduit să folosesc cuvintele „sovietic” și „rus”, astfel încât subtila distincție dintre ele să transpară cât mai clar și pentru a mă asigura că soldaților de altă naționalitate decât cea rusă li se recunosc meritele. Fără îndoială însă, pe alocuri, am deviat de la acest deziderat.

Sperând că acest lucru va fi de ajutor cititorului, indicele de nume cuprinde scurte descrieri ale persoanelor și ale cuvintelor tehnice și străine.

Prolog

Tinerii pleacă la război cu entuziasm – deoarece nu au participat niciodată la o bătălie.

Tucidide¹

Câmpul vizual al soldatului simplu este mult mai limitat decât acela al generalului său. Pe de altă parte, pentru cel din urmă este extrem de important să își ascundă greșelile și să atragă atenția doar asupra acelor lucruri care îi sporesc reputația. Soldatul de rând nu trăiește astfel de sentimente. Bătăliile pot aduce glorie și renume doar ofițerilor superiori. Pentru soldații simpli care alcătuiesc armata și care duc de fapt greul luptelor și riscă mutilarea sau moartea, nu există nicio recompensă, ci doar conștiința că și-au îndeplinit datoria cu bravură.

Soldatul Warren Olney, care a luptat în armata unionistă în bătălia de la Shiloh, 1862²

Ar fi fost imposibil să aștern pe hârtie tot ce mi s-a întâmplat în cei doi ani cât am fost în Afganistan. Nici nu vreau să descriu anumite lucruri. Noi, afganții, discutăm între noi despre lucruri pe care cei care nu au fost în Afganistan nu le-ar înțelege sau le-ar înțelege greșit.

Vitali Krivenko³

Explozia de violență care a izbucnit în Herat în luna martie 1979 a depășit tot ce se întâmplase după sângeroasa lovitură de stat dată de comuniști cu un an înainte. Opoziția față de comuniști se răspândea deja în întreaga țară. Însă aceasta a fost o revoltă de anvergură într-o capitală de provincie, unul dintre cele mai importante orașe ale Afganistanului, centru străvechi de educație islamică, muzică, artă și poezie. Puterea a ajuns integral în mâinile insurgenților, iar forțele guvernamentale afgane au reușit să recapete controlul abia după o săptămână în care s-a vărsat mult sânge.

Comuniștii promisese ră multe: „Scopul nostru era, nici mai mult nici mai puțin, acela de a oferi un exemplu tuturor țărilor subdezvoltate din lume privind modul în care se poate face saltul de la feudalism direct la o societate dreaptă și prosperă. Nu a trebuit să alegem între a proceda în mod democratic sau nu. Dacă nu făceam noi asta, nimeni altcineva nu ar fi făcut-o [...]. În prima noastră proclamație am afirmat că nevoile și drepturile de bază ale ființei umane sunt hrana și adăpostul [...]. Programul nostru era clar: pământ pentru țărani, hrană pentru cei flămânzi, educație gratuită pentru toți. Știam că mulahii de la sate vor unelti împotriva noastră, de aceea am emis imediat decrete pentru ca masele să înțeleagă care le sunt adevăratele interese [...]. Pentru prima oară în istoria Afganistanului, femeilor urma să li se acorde dreptul la educație [...]. Le-am spus că pot deveni stăpâne peste trupurile lor, că se pot căsători cu cine doresc și că nu trebuie să trăiască închise în casă ca niște animale de companie.”

Comuniștii știau însă că asemenea idei nu vor fi privite cu ochi buni de poporul pios și conservator din Afganistan și că oamenii nu erau pregătiți să aștepte. Anticipaseră o opoziție, de aceea au acționat nemilos pentru a o suprima: „Nu era

momentul să ne purtăm cu mânuși. În primul rând, trebuia să păstrăm puterea. Alternativa era să fim lichidați, iar Afganistanul să se întoarcă în beznă.”⁴ De aceea, comuniștii au declanșat o masivă domnie a terorii: moșieri, mulahi, ofițeri disidenți, profesioniști, chiar membri ai Partidului Comunist au fost arestați, torturați și împușcați în număr mare. Când prietenii lor de la Moscova au protestat, ei au răspuns că metodele lui Stalin erau bune și pentru ei.

Există mai multe versiuni privind ceea ce a declanșat violențele din Herat. În acea perioadă, și ulterior, Sher Ahmad Maladani conducea o bandă de mujahedini: luptători musulmani împotriva comuniștilor și rușilor. El a declarat că, iritați de o hotărâre a comuniștilor locali prin care ficele lor trebuiau să meargă forțat la școală, țăranii din satul învecinat s-au răsculat, i-au ucis pe comuniști, au ucis fetele ca să fie siguri și au pornit în marș spre oraș.⁵ Alții au susținut că revolta s-a declanșat la ordinele emigranților din Pakistan, care plănuiseră o rebeliune în întreaga țară. Unii au spus că revolta a fost condusă de soldați răzvrățiți din Divizia a 17-a, garnizoana afgană locală. Iar alții au susținut că totul a fost provocat de agenți iranieni.

Indiferent de adevărul acestor versiuni, cert este că țăranii din satele învecinate s-au strâns la moscheile lor în dimineața zilei de marți, 15 martie, și au pornit spre oraș purtând lozinci religioase și fiind înarmați cu puști vechi, cuțite și alte arme improvizate, distrugând în marșul lor simbolurile comunismului și statului. Curând, li s-au alăturat oamenii din Herat. Mulțimea a inundat bulevardele mărginite de pini care duceau spre oraș, a pătruns mai departe, prin poarta Maliki, lăsând în urma sa marea citadelă și cele patru minarete vechi din colțul de nord-vest, pentru a ajunge, în cele din urmă, în noile

suburbii din nord și est, unde era situat sediul guvernatorului provinciei. Au atacat penitenciarul, au devalizat și incendiat bănci, oficii poștale, birouri de ziare și clădiri guvernamentale și au jefuit bazarurile. Au dat jos și distrus drapelele roșii și portretele liderilor comuniști. Au bătut oameni care nu purtau straie musulmane tradiționale. Funcționari ai partidului, inclusiv guvernatorul, au fost vânați și uciși.⁶ La fel au pățit și unii dintre consilierii sovietici care lucrau în oraș și nu au reușit să scape cu fuga. La orele amiezii, aproape tot orașul căzuse în mâinile rebelilor. În acea seară, în bazaruri s-a dansat.⁷

În lunile și anii care au urmat, povestea celor petrecute în Herat în acele zile de martie a căpătat proporții, alimentată de articole scrise de jurnaliști occidentali curajoși, dar părtinitori, care nu au avut posibilitatea de a verifica ceea ce li se relata. Potrivit unor afirmații, cadavrele mutilate ale consilierilor sovietici, ale soțiilor și copiilor acestora fuseseră purtate demonstrativ pe străzi. S-a afirmat cu convingere că bombardiere sovietice cu rază lungă de acțiune au atacat orașul vreme de două zile. S-a spus că în acea rebeliune și după ar fi murit aproximativ douăzeci de mii de oameni.

Așa cum s-a întâmplat atât de frecvent în timpul războiului purtat de sovietici în Afganistan, a fost greu să se stabilească adevărul faptelor și la fel de greu să-l separe de miturile urbane. Majoritatea cifrelor privind răscoala de la Herat au fost mult exagerate. Însă, indiferent care ar fi adevărul celor spuse, reacția imediată a guvernului comunist de la Kabul a fost aceea de a se panica și de a solicita Moscovei să trimită forțe militare pentru a înăbuși revolta. Biroul Politic Sovietic a dezbătut problema timp de patru zile încheiate și a tras o concluzie de bun simț. Nu vor fi trimise trupe, însă vor asigura guvernului afgan sprijin militar și economic suplimentar. După cum i-a

spus prim-ministrul sovietic, Aleksei Kosîghin (1904-1980) președintelui afgan, Nur Mohamed Taraki (1913-1979): „Dacă trimitem trupe, situația din țara dumneavoastră nu se va îmbunătăți. Dimpotrivă, se va agrava. Trupele noastre ar trebui să lupte nu doar împotriva unui agresor extern, ci și cu o parte a poporului dumneavoastră. Iar poporul nu iartă un asemenea lucru.”

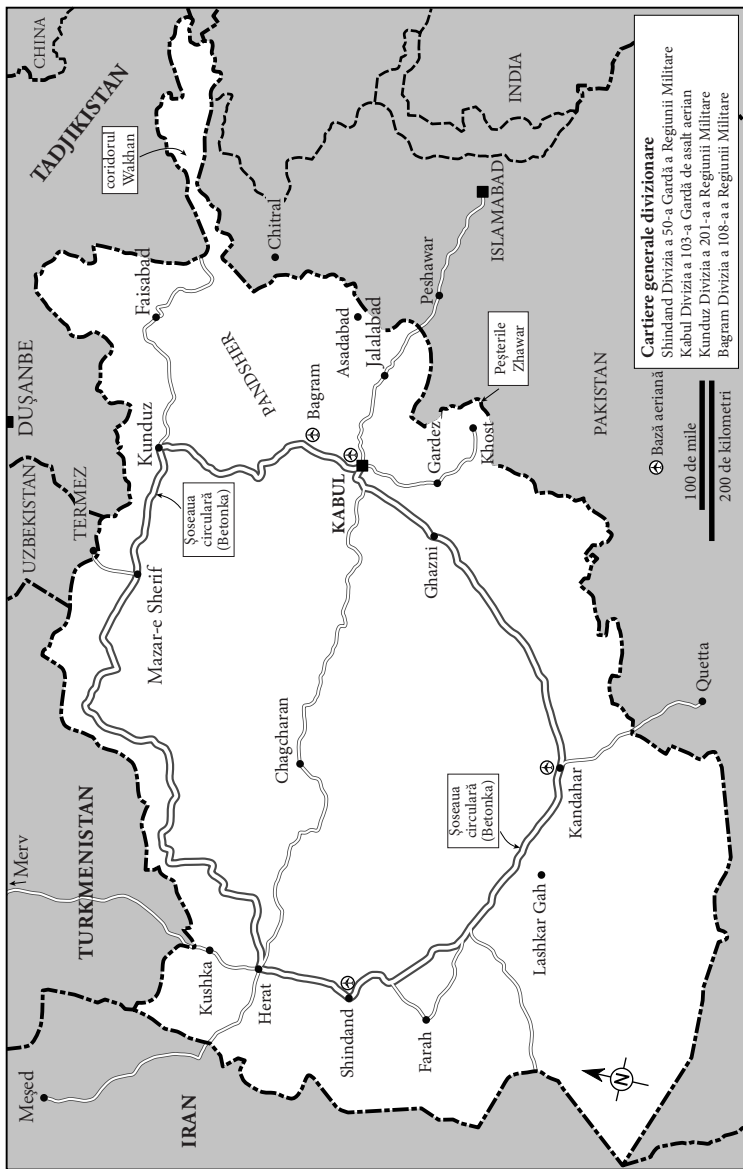
În cele din urmă, guvernul afgan a reușit să înăbușe revolta din Herat. Însă fusese aprins un fitil cu ardere lentă. Tulburările și rezistența armată au continuat să se extindă în toată țara. Luptele intestinale din cadrul Partidului Comunist au devenit tot mai sângeroase, ele culminând cu asasinarea lui Taraki de către prim-ministrul Hafizullah Amin (1929-1979).

Pentru ruși, aceasta a fost picătura care a umplut paharul. Împinși pas cu pas, în cea mai mare parte împotriva voinței lor, ei au încercat să stăpânească situația. Hotărârile lor au fost influențate negativ de ignoranță, prejudecăți ideologice, gândire confuză, lipsa informațiilor credibile, păreri antagonice și, pur și simplu, de presiunea exercitată de evenimente. Inutil să mai spunem, experții care cunoșteau bine Afganistanul – și în Uniunea Sovietică erau mulți în acea perioadă – nu au fost consultați și nici informați.

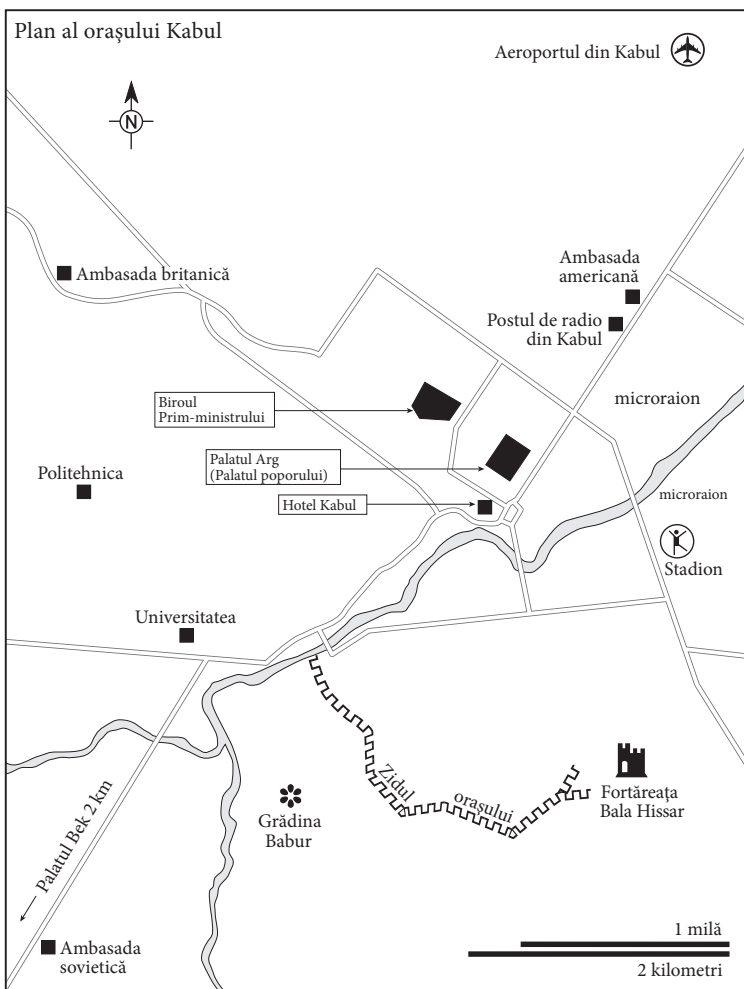
În decembrie 1979, trupele sovietice au invadat Afganistanul. Forțele speciale sovietice au cucerit obiectivele-cheie din Kabul, au luat cu asalt palatul lui Amin și l-au ucis. Intențiile guvernului sovietic erau modeste: ele aveau drept scop protejarea orașelor și drumurilor, stabilizarea guvernului, instruirea armatei și poliției afgane și retragerea în termen de șase luni sau un an. Cu toate acestea, sovieticii s-au trezit în vârtejul unui război sângeros din care nu s-au putut retrage decât după nouă ani și cincizeci și două de zile.

Afganții, soldații care au luptat efectiv, proveneau din toate părțile Uniunii Sovietice: Rusia, Ucraina, Belarus, Asia Centrală, Caucaz, țările baltice. În ciuda deosebirilor mari dintre ei, cei mai mulți soldați se considerau cetățeni sovietici. Această situație s-a schimbat spre sfârșitul războiului, când Uniunea Sovietică a început să se destrame, iar oamenii care fuseseră camarazi de arme s-au văzut trăind în țări diferite și câteodată ostile una față de alta. Multora le-au trebuit ani de zile pentru a-și regăsi rostul în viața civilă. Unii nu au reușit asta niciodată.

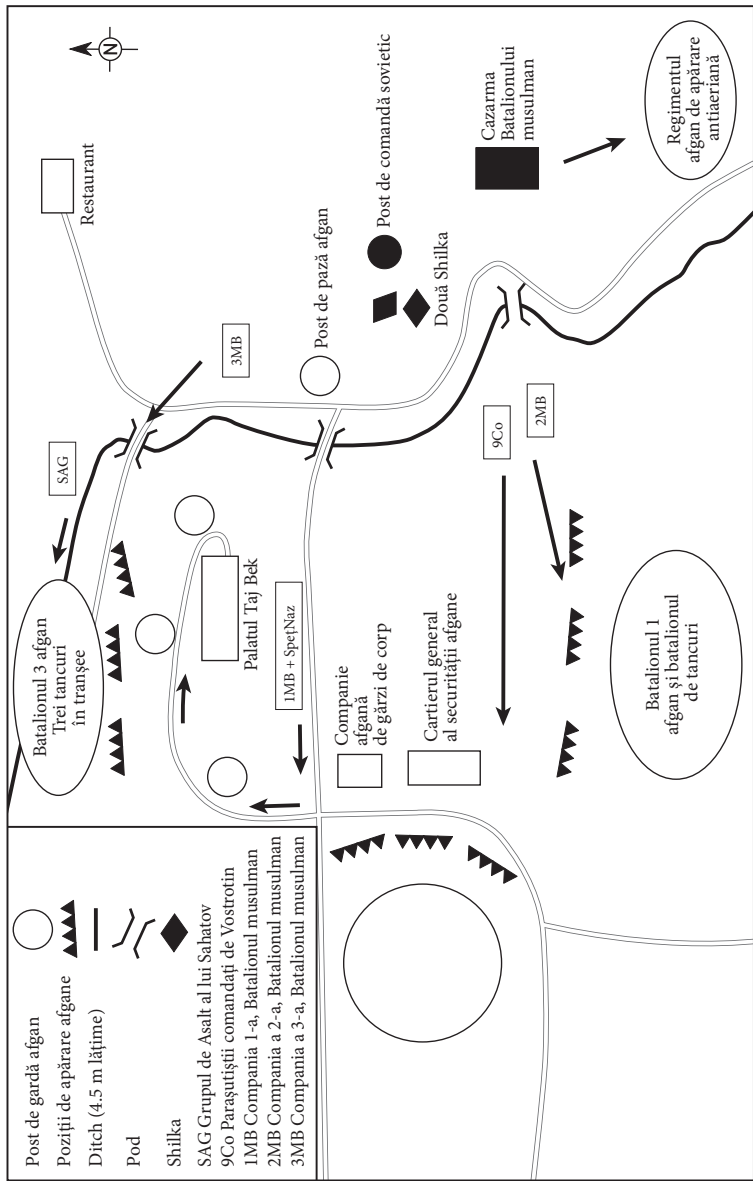
Niciunul nu s-a putut elibera de amintirile războiului.

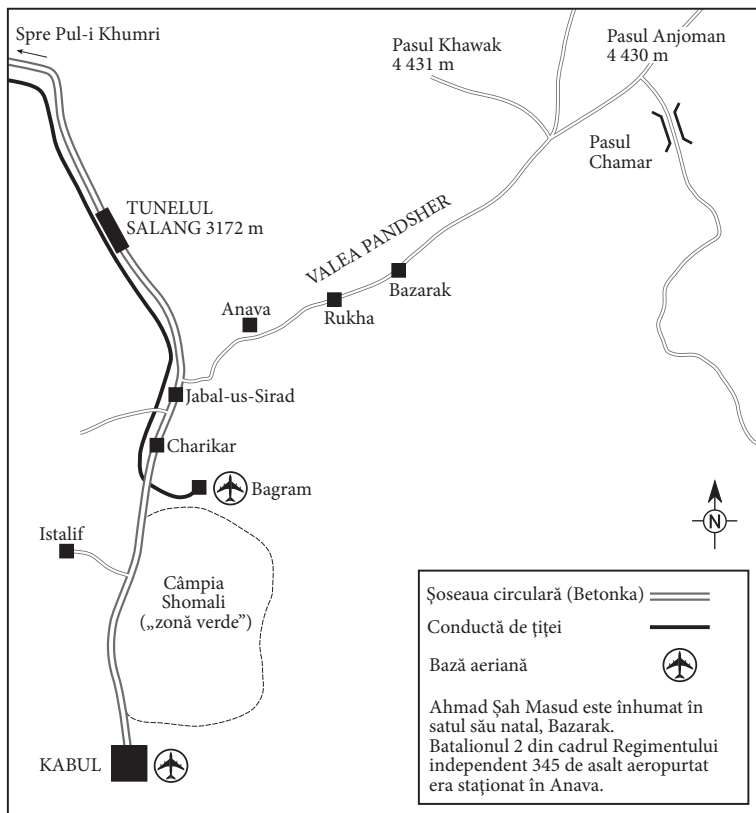
Harta 1: Afganistan, 1979–1989

Harta a 2-a: Kabul în 1980

Harta a 3-a: Asaltul asupra palatului

Harta a 4-a: Valea Pandsher

Partea I

DRUMUL SPRE KABUL

Țara este extrem de bine adaptată la un război de rezistență pasivă. Relieful său muntos și caracterul mândru și iubitor de libertate al poporului, în combinație cu lipsa căilor de transport moderne, o fac să fie foarte greu de cucerit și chiar mai greu de păstrat sub ocupație.

General A. Snesev, 1921¹

Capitolul 1

Paradisul pierdut

Rușii au avut nevoie de 250 de ani pentru a ajunge la Kabul. Britanicii au pornit mai târziu, dar au ajuns acolo înaintea lor.

Ambele țări au fost animate de aceeași logică imperială. După cum sublinia ministrul de externe rus, prințul Gorceakov (1789-1883), în decembrie 1864: „Poziția Rusiei în Asia Centrală este aceea a tuturor statelor civilizate care intră în contact cu populații nomadice, pe jumătate sălbatice, care nu au o organizare socială stabilă. În astfel de cazuri se întâmplă ca statul mai civilizat să fie silit, în interesul securității frontierelor și relațiilor sale comerciale, să exercite o anumită dominație asupra acelor care, din cauza caracterului lor turbulent și instabil, sunt vecini indezirabili.” La rândul lor, aceste regiuni proaspăt pacificate trebuiau protejate de jafurile triburilor nelegiuite de dincolo de granițe. Drept urmare, guvernul rus a trebuit să aleagă între opțiunea de a aduce civilizația în rândul celor care sufereau sub o domnie barbară și cea de a-și lăsa frontierele pradă anarhiei și vărsărilor de sânge. „Aceasta a fost soarta oricărei țări care s-a găsit într-o situație similară.” Marea Britanie și alte puteri coloniale, precum și Rusia, fuseseră „silită în mod inexorabil, mai puțin de ambiții decât de necesitatea imperioasă, să întreprindă acel pas înainte”. Cea mai mare

dificultate, conchidea în mod justificat Gorceakov, era de a stabili unde să te oprești.¹

Modul în care apăra Gorceakov politica externă a Rusiei slujea, fără îndoială, propriului său interes, dar analiza sa suna plauzibil. Curând, rușii și-au reluat înaintarea spre sud. Acest lucru a provocat protestele ipocrite ale altor puteri imperiale prinse în același gen de acțiuni în alte părți ale lumii. Britanicii, mai ales, au fost iritați: în ultima parte a secolului al XIX-lea, ei au creat mitul romantic al „Marelui Joc”, alimentat în mod sclipitor de Rudyard Kipling în romanul *Kim*, în care bravi ofițeri britanici călăreau prin Munții Himalaya și tărâmurile deșertice de la nord și își riscau viața pentru a dejuca șiretlicurile ticăloase ale unor siniștri agenți ruși care încercau să fure nesetemata indiană din coroană imperială britanică.

Afganistanul în epoca modernă

Afganistanul, țara pe care puseseră ochii rușii și britanicii, situat la încrucișarea de drumuri dintre imperiile central-asiatice de la nord, subcontinentul indian la sud, Persia la vest și China la est, este unul dintre spațiile locuite din cele mai vechi timpuri. Acolo a domnit scurtă vreme și Alexandru cel Mare. Au urmat imperiile budiste și persane, până când acestea au fost alungate de Gînghis Han (c. 1162-1227) și Tamerlan (1336-1405) în secolele al XIII-lea și al XIV-lea. Babur (1483-1530), descendent al ambilor conducători, a înființat Imperiul Mogul în secolul al XVI-lea. Capitala sa era la Delhi, însă el a cerut să fie înhumat la Kabul. În ciuda războaielor succesive, „miezul moștenirii culturale afgane rămâne intact (chiar dacă amenințat): încă este unul dintre cele mai mari tezaure culturale din întreaga Asie”².

După etnie, populația Afganistanului este alcătuită din paștuni, tadjici, uzbeki, hazari și alte comunități mai puțin numeroase.

Fiecare dintre acestea este subdivizată în clanuri, definite deseori de poziția geografică, așa cum se întâmplă atât de des în regiunile muntoase. Fiecare clan este împărțit în familii, care adeseori sunt ostile unele față de altele. Locuitorii sunt dominați de o etică a mândriei feroce, a valorilor marțiale, a onoarei și ospitalității, totul mediat de instituția vendetei. La toate nivelurile, începând de la cel local și până la cel central, politica și loialitatea sunt definite de conflicte și înțelegeri între aceste grupuri, și chiar între familii. În acest fel, sentimentul de entitate națională, pe baza căruia să se poată constitui un stat unitar funcțional, este firav.

Majoritatea afganilor sunt musulmani suniți. Paștunii reprezintă două cincimi din populație, iar limba lor, paștu, este una dintre cele două limbi oficiale ale țării. Majoritatea acestei populații trăiește în partea sudică a țării, precum și în Pakistanul învecinat, pe partea cealaltă a „Liniei Durand”*, frontiera artificială desenată de britanici la sfârșitul secolului al XIX-lea. Însă un număr substanțial de paștuni trăiesc în nord, unde au fost mutați la sfârșitul secolului al XIX-lea pentru a întări controlul Kabulului asupra locuitorilor care nu erau paștuni. Aceștia din urmă se considerau, și au fost socotiți și de străini, drept adevărații afgani. Unii continuă să creadă acest lucru, ceea ce nu este bine văzut de restul populației.

Următoarele grupuri mari – tadjicii (27%), care trăiesc în nord și vest, și uzbekii (9%), care trăiesc în nord, sunt înrudiți cu popoarele de peste graniță, împreună cu care au format odinioară Tadjikistanul și Uzbekistanul sovietice. Mulți tadjici și

* Linie de aproximativ 2 250 de km, între Afganistan și Pakistan. Linia a fost creată printr-un acord convenit în 1893 între diplomatul britanic Mortimer Durand și emirul afgan Abdur Rahman Khan și delimita influențele Imperiului Britanic de zona afgană (n. coord.).

uzbeci s-au refugiat în Afganistan când bolșevicii și-au impus regimul în Asia Centrală în anii '20 și '30 ai secolului trecut. Tadjicii vorbesc dari, forma afgană a persanei, a doua limbă oficială a țării.

Hazarii (9%), trăiesc în munții din centrul țării și se spune că ar fi descins din mongoli. Sunt șiiți, iar restul țării îi disprețuiește, socotindu-i necredincioși. Deseori lucrează ca servitori și au fost adesea persecutați. Însă când situația o cere, și ei sunt luptători vajnici.

*

Istoria modernă a țării a fost modelată de trei domnitori remarcabili: Ahmad Șah Abdali (c. 1722-1773), Dost Mohamed (1793-1863) și Abdur Rahman (c. 1840-1901). Ei și succesorii lor s-au văzut mereu siliți să se confrunte cu realizarea a patru mari obiective. Primul a fost conservarea unui simulacru de unitate națională, în ciuda dezbinărilor etnice, a sfidării legilor și a violențelor pe plan local, a aroganței satrapilor provinciali și a hotărârii mai tuturor afganilor de a-și păstra modul independent de trai, indiferent de intențiile guvernului de la Kabul. Orice guvern afgan se vede silit să negocieze un compromis ori de câte ori se poate și să suprimе dezacordurile și rebeliunile – folosind deseori cele mai nemiloase mijloace –, atunci când nu reușește să ajungă la o înțelegere. Până în prezent, doar cei mai deosebiți lideri au reușit acest lucru.

Cea de-a doua misiune a fost păstrarea independenței statului față de exploatarea puterilor externe. Politica externă afgană a combinat de obicei o neutralitate nesigură cu dorința de a se distanța de unul dintre rivalii agresori, în schimbul unei garanții de securitate și o mită mai mare din partea celuilalt. Această politică a dat greș de multe ori, iar Afganistanul a fost invadat deseori cu succes. Însă invadatorii au descoperit că le venea mai greu decât stăpânilor locali să gestioneze țara.